

Redaktør: E. Dithmer-Vanberg. Medarb.: Mgr. Dr. Karl Kjelstrup, dominikanerpater A. Lutz, Sigrid Undset, Lars Eskeland.

«St. Olav» utkommer en gang ukentlig. Abonnement både for inn- og utland tegnes på alle postkontorer eller direkte, skriftlig i ekspedisjonen, Akersveien 5. Abonnementspris kr. 2.50 pr. kvartal forskuddsvis betalt, for utlandet tillegg av vedk. lands avisporto. Opsigelser må være eksp. i hende senest 14 dager før hvert kvartalskifte. Annonser må være innsendt innen søndag aften, manuskript innen fredag aften. «St. Olav»s telefoner: Redaksjon og ekspedisjon: 23743. Redaktøren privat 30487. — «St. Olav»s ekspedisjon og forlag, Akersveien 5 I. åpent onsdag og torsdag fra 9—12 og 5—7. De øvrige dage fra kl. 9—2. Utbetalinger kun tirsdag kl. 1—2.

INNHold: Angelusklokken. — Rasehat, kultur og kristendom. — Den hellige Eukaristi i Kirkene. — Det 25. Olsokstevne på Sætersgård. — † Fredrik Endresen in memoriam. — † Fru Mimmi Carelius. — † Professor Carl Polaczek. — I kikkerten. — - og derute.

Til Marias optagelsesfest.

Det er, Maria, ingen jordens lyd
som fullt kan synge om din himmelfryd,
vår sang, o moder! du med mildhet råde!
Du ser vår tanke, hør da nu vår røst,
send ved din bønn fra himlen ned din trøst,
som setter mot i oss —
vi er i våde.

Som altrets olie er du ydmyk fin —
er som det vann, Krist vendte om til vin,
lik den som kom fra Paradisets kilde.
Hvad som skal skje i himmel og på jord,
det kan du hjelpe med din forbønns ord,
o moder, jomfru,
gode, sterke, milde!

(Efter en hymne fra middelalderen).

Angelusklokken.

Den første omtale av en klokke som blev ringt med om kvelden for å formane til bønn skriver sig fra c. 1050. Den skulde ikke alene opfordre alle til hver kveld å opsende sine bønner til Gud men også minne om at nu skulde alle dører omhyggelig låses og ingen måtte være lenger ute hvis ikke det absolutt var påkrevet. Denne dobbelte hensikt med ringingen er helt forståelig når vi husker, hvorledes alt såvel offentlig som privat, socialt som politisk liv i middelalderen var gjennemtrent av kristendommens ånd og blev ført under Kirkens beskyttelse.

Den klokke vi hører om da blev kalt Ignitegium, i Frankrike Couvrefeu og i England Curfew, fordi den gav signalet til at all ild i husene skulde dekkes til — i krigstid spilte det jo også en rolle at fienden ikke på avstand skulde se noen røk stige op. Den var den allersiste av dagens mange klokker som lot sin røst høre. I Marseille het den Salva-terra og i Italia slett og rett: gjestgiverklokken, fordi dens lyd var tegnet til at alle bevertninger måtte lukke, for nu skulde gjestene gå hjem. I Tyskland kaltes den Schliessglocke: nu skulde alle porter og dører lukkes og låses. Det er denne klokke som senere er gått over til å bli vår Angelusklokke. I begynnelsen av det 14. århundre hører vi om en virkelig Angelusklokke, idet kirkemøte i Ungarn i 1307 foreskriver at alle kirkeklokker skal ringe om kvelden og mens de ringer skal alle be tre ave Maria til ære for Guds mor. 1318 anerkjente pave Johannes XXII denne andakt og fire år senere innførte et møte i Spania den skikk at man hver kveld knelende skulde be et ave for alle kristnes timelige og åndelige velferd, for fred og fruktbarhet på jorden. I England opfordret dernest John Stratford, biskop av Winchester, sine menigheter til hver kveld ved «Curfew» tre ganger å fremsi englens hilsen. Og endelig forordnet i 1327 pave Johan XXII at det ved kveldens frembrud i hver eneste av Roms bydeler skulde ringes med klokken i en kirke som lå således til at alle kunde høre den. Fire år senere bød biskopen av Breslau at det samme skulde gjøres i denne stad og samtidig skulde alle be et ave for Kirkens og landets velferd.

Andakten bredte sig fra land til land og etterhvert utvidet den sig. En dominikaner fra Ulm, pater Felice Fahn, foretok mange valfarter til det hellige land — og han beretter at i 1325 fant han følgende skikk på det skib han seilet med. Ved solnedgang gav nestkommanderende et signal med et horn, ønsket på kapteinens vegne alle ombord en velsignet og rolig natt og viste dem til sist et billed av gudsmoren med barnet. Foran det knelte alle ned og fremsa tre ave Maria — «som man ellers pleier å gjøre når Angelusklokken ringer om kvelden». Det samme gjentok sig om morgenen, og i denne beretning finner vi den første omtale av morgens Angelusklokke, men som da allerede var

i bruk mange steder. I 1317 blev skikken innført i Parma av byens biskop, idet samtidig tre Pater noster og tre ave Maria blev bedt for byens fred. Klokken blev derfor kallt «Fred».

1390 fant hertug Stefan av Bayern under en pilgrimsferd til Rom morgen-Angelus innført både der og mange andre steder i Italia og han bad da pave Bonifacius IX om tillatelse til å praktisere den i sitt eget land. Således kom den til Tyskland, spredte sig med lynets fart — erkebiskopen av Canterbury bringer den til England og senere ser vi at skikken overholdes så strengt at alle rettslige avgjørelser betraktes som ugyldige, hvis den blir forsømt en dag hvor det holdes rettsmøte.

1368 hører vi fra Frankrike at prestene var absolutt forpliktet til å la en klokke ringe ved solnedgang og bønnene som skulde bes samtidig skulde opofres for Kirkens fred og lykke.

Endelig har vi så middags-Angelus. En synode i Prag bestemte 1368 at det skude ringes hver fredag middag med den største klokke i alle kirker til minne om vår Herres lidelse og død. Alle skulde ved lyden av den stanse op i sitt arbeid og be fem fader-vår til minne om Kristi fem sårmerker og for å bønnfalle Gud å bevare fedrelandet for sykdom og krig. Skikken blev innført i Salzburg, Metz, Köln, Menden og Basel.

I 1453 blev Konstantinopel inntatt av Muhammed II og pave Callixtus III forordnet da, at det i alle kirker mellom middag og kveld skulde ringes med en klokke og bes samtidig for de tapre soldater, som kjempet mot tyrkerne. Dekretet om dette blev utsendt juni 1456 og i juli samme år overvant de kristne muhammedanerne og slog dem fullstendig ved Belgrad.

Så taug middagsklokken noen år til pave Alexander VI år 1500 innførte den som en streng plikt. Imidlertid ringte middagsklokken først fra år 1600 av i Spania. Men England kan gjøre krav på å være det sted hvor man først tre gange om dagen ba Angelusbønnen og ganske enkelt sa: «nu ringes det til Ave —». Det var henimot slutten av det 15. århundre — først efter år 1600 blev dette almindelig overalt.

I 1626 innførte så bøndene i Sveits Angelusbønnen under den form, som den katolske verden benytter den dag i dag. Morgen, middag og kveld jubles nu det glade budskap om Guds sønn som blev menneske ut fra tusener av klokker i Guds kirker og hundretusener av mennesker stanser op i sin travle ferd og minnes at vi ikke lever av brød alene — — —

Vi minnes oss selv som syndere som trenger forbønn — vi legger all vår tro, håp og kjærlighet frem idet vi velsigner Frelseren og hans hellige mor — vi minnes at en gang slår også vår dødstime —

vi minnes at gjennom kors og lidelse går også vår vei til opstandelsens evige herlighet —

Rasehat, kultur og kristendom.

Det kan hende at den ubønhørlige skarphet og umiskjennelige bestemtethet, hvormed paven nu for tredje gang har fordømt både rasehatet og den overdrevne nasjonalisme, er kommet overraskende for de fleste. Etter den Hl. Faders ord må raseteoriene innebære store villfarelser og skjulte farer — og det er også tilfellet. Det er absolutt ingen overdriivelse hvis man ut fra et religiøst synspunkt setter begge foreteelser på linje med de største hæresier historien har å opvise og fra et kulturelt synspunkt samstiller dem med barbariet. Ti ved nærmere undersøkelse faller likhetspunktene for begges vedkommende sterkt i øinene og man kan derav slutte sig til den store rolle pavedømmet av idag atter er kalt til å spille i kristendommens og kulturens historie. Det har derfor sin interesse å underkaste begge fenomenene en nærmere undersøkelse.

*

Det er iøvrig ikke så lett å sette sig inn i nasjonal-socialismens raseteoretiske tankegang. Etter dens opfatning er menneskeheten delt i en rekke grunn- og vesensforskjellige raser, hvorav den blonde nord-europeiske såvel biologisk som moralsk og spirituelt er alle de andre overlegne fordi den er kulturskapende og frembringer de store genier. Den betegnes som den ariske rase, og overalt hvor der blir ydet noget fremragende har man et nordisk arisk blodinnslag å takke for det. Man treffer det hos antikkens herlige kulturfolk fra indierne av til romerne, og det er folkevandringens germanske blodtilførsel som har skapt Europas store nasjoner.

En læresetning, som er blitt skarpt fordømt av kongregasjonen for seminariene og universitetene, går til og med så vidt at den hevder at menneskerasene avviker i sine medfødte og uforanderlige art så meget fra hverandre, at den laveste menneskeart er mer forskjellig fra den øverste enn den er fra den høieste dyrerase. Fra blodet, som inneholder rasens art, kommer alle et menneskes åndelige og moralske egenskaper.

De farer som en så ytterliggående doktrin medfører for kristendommen og kulturen er lett å se. For det første fordi to av de kristne prinsipper fornektes, nemlig den menneskelige personlighets åndelige opprinnelse og menneskeslektens enhet og likhet. Det er ikke mer den frie, forstandige og udødelige sjel med sin høie bestemmelse, som er det avgjørende og verdifulle, men blodets helt

og med fornyet kraft, med hjertet fylt av nåde, vender vi oss mot vårt arbeid igjen — —

Maria, den guddommelige nådes mor — —

Maria, du de kristnes hjelp — —

Maria, du alle helgeners dronning — —

Maria, du fredens dronning — —

Be for oss!

materialistiske prinsipper. I stedet for troen setter man en blodmystikk — og radikalere kan vel kristendommen ikke godt fornektet, idet man jo med denne lære setter en strek over arvesynden og forløsningen, dens to elementære forutsetninger.

I allfall de mest ytterliggående av raseteoretikerne legger heller ikke skjul på dette. I den av den førnevnte kongregasjon forkastede læresetning heter det således helt logisk: «Religionen er underordnet rase-loven og må tilpasses etter den. Det finnes kun ett kosmos eller univers og alt, innbefattet menneskene, er ikke annet enn forskjellige uttryksformer for dette levende univers — former som har utviklet sig gjennom et langt tidsrum.»

Herved er vi midt oppe i en materialistisk panteisme uten spor av kristendom eller andre positive religioner. Den kristen morals guddommelige opprinnelse fornektes selvfølgelig også. Derom heter det i samme læresetning: «Rasens kraft og blodets renhet må styrkes og bevares på alle mulige måter og alt som tjener dette mål er i sig selv godt og tillatt. Pedagogikkens betydeligste oppgave er å fremme raceartens utvikling og å opplamme sinnene til stadig mer brennende kjærlighet til den rase man tilhører som det høieste av alle eksisterende goder. Individene er kun til ved staten og gjennom staten, og alle sine rettigheter får de i kraft av at de formidles av staten. Raseinstinktet er opprinnelse til og den høieste målestokk for all rettsorden.»

Som man ser kan der overhodet ikke tales om moral i denne forbindelse — i dens sted finner vi den groveste og mest materialistiske nyttelære.

*

Det er lett å tenke sig konsekvensene for kulturen og folkeslagenes innbyrdes forhold. Teoriene benekter jo alle kulturelle åndsverdier og er så meget farligere som de er forbundet med en imperialistisk rasemessianisme. Denne finner sitt uttrykk i at den formentlig høieststående rase, i dette tilfelle den nordisk-germanske, føler sig «sendt av Gud» til å sette sig til doms over alle andre raser og holde dem under sitt åk. Heri ligger en viss beslektethet med muhammedanismen, hvilket iøvrig også Alexander påviser klart i sin bok «Der Mythos Hitler». Alles krig mot alle og kristendommens og kulturens forsvinnen er den logiske følge av dette.

Foreløbig er det kun de mest radikale som hevder dette. Men tendensen går mer og mer almindelig i denne retning og det er forståelig at paven gang på gang ettertrykkelig fordømmer den.

Skarpest og klarest finner vi den iøvrig i antisemitismen.

Antisemitiske bevegelser har man hatt ned gjennom alle århundre — til og med også før den kristne tidsregning. For imidlertid å forstå det uttrykk den finner innenfor nasjonalsocialismen og delvis også innenfor fascismen må man skjelve imellem det

religiøse, økonomiske og rasebetonte jødefiendskap. Den religiøse antisemitisme bunner i det religiøse motsetningsforhold og ytrer sig som forsøk på å omvende jødene eller, hvis dette ikke lykkes, så å utstøte og isolere dem fra det kristne samfund og derved forminske deres innflytelse. Den økonomiske antisemitisme er en reaksjon mot jødernes veldige økonomiske overmakt og kommer stadig til orde i såvel blodige som ublodige former. Den rasebetonte antisemitisme vil i motsetning til den religiøse ikke assimilere jødene og i motsetning til den økonomiske ikke demme op for dem, men betrakter dem som en fare for den ariske rase og vil derfor allerhelst knekke dem helt. Derfor reiser den flest mulig og størst mulige skillevegger mellom jøder og arier, forkaster alt jødisk som noget i sig selv raseødeleggende og mindreverdig — særlig ekteskap mellom en jøde og en arier.

Nasjonalsocialismen hylder denne siste form, men blir derved også en fare for kristendommen.

Denne er jo nemlig opstått av jødedommen, er gjennemtrent av jødiske elementer, og hviler på et jødisk grunnlag idet den jo regner også det gamle testamente med blandt de kanoniske skrifter. Den betrakter sig jo helt som en fortsettelse og fullstendigjødelse av den jødiske åpenbaringstro. Derfor står raseteoretikerne her overfor en vanskelig og utiltalende oppgave. For alvor vil de aldri kunne hevde at kristendommen er noget mindreverdig og man gjør derfor fortvilte forsøk på å «avjøde» den idet man lar det gamle testamente falle, renser det nye ut for alle jødiske islett og fremstiller Kristus selv som arier. Navnlig det siste virker jo helt latterlig. Men den sørgelige følge av alt dette anstaltmakeri er at man foretrekker helt å avvise kristendommen og erstatte den med en artspreget, blodavhengig nordisk tro, som i sig selv ikke er annet enn det gamle germanske hedenskap. I virkeligheten munner antisemitismen ut i kristendomsforfølgelse og man fristes ofte til å tenke at dette er dens hovedformål. De antikristelige tendenser kommer klart til syne i læren om den semitiske rases mindreverdig, selv om man ikke derav drar de mest ytterliggående konsekvenser. Intet under at paven må fordømme en slik lære!

Selv Nietzsche har engang sagt at det er en frase å tale om raserenhet i det miskmask som nu utgjør Europa. Like så feilaktig er det å ville fremheve en enkelt rases absolutte overlegenhet. Historien viser klart at der er andre raser enn den nordisk-germanske som har frembragt noe stort, noget som hverken biologisk eller moralsk sett holdt undermål. Kristendommen som tar sin begynnelse i jødernes rekke, beviser best av alt denne sannhet!

Videnskapen betrakter det overhodet som mer og mer usikkert om det finnes en særlig arisk rase og en særlig semitisk eller iallfall jødisk. Det er jo også nokså påfallende at det tyske «blod» tier helt stille når landet fraterniserer med araberne, disse utpregede semitter, og endog avslutter overenskom-

ster med dem — men der gjelder det jo også å få krysset den engelske politikk.

Hvor absurd hele denne teori er viser sig jo iøvrig klart når man drar den logiske konsekvens av den nazistiske lære om den nordisk-germanske rase som den kalte og utvalgte og de «middelhavsfrikanske» som de underlegne. Men til disse hører italienerne. Leilighetsvis — særlig etter mordet på den østerrikske kansler Dollfuss — har Mussolini svart på dette ved å henvise til at Italia var et gammelt kulturland allerede den gang det nuværende Tyskland ikke ante hvad kultur var. Allikevel begynner nu også fascismen å røre på sig i de raseteoretiske problemer under nasjonalsocialismens hjertelige bifall. Ti følgen vil jo bli at man også der må anerkjenne folkevandringens innsats i alle land, så selv de nuværende italienerne i grunnen bare blir germanske etterkommere!

*

Hvis utviklingen skal fortsette etter denne linje er det uhyggelige perspektiver. Godt at den Hl. Fader atter og atter opløfter sin advarende røst i det almenmenneskeliges og almenkristeliges navn!

Den hellige Eukaristi i Kirkene.

Sakramentskongregasjonen har like utstedt en meget viktig forordning som uttrykkelig omhandler opbevaringen av den hellige eukaristi i våre kirker. Den hl. Fader har godkjent dette dekret og befalt at det in ekstenso skal offentliggjøres i neste utgave av «Acta Apostolicae Sedes», således at biskopene over hele verden kan følge alle bestemmelsene og gjøre alle katolikker bekjent med dem.

Om innholdet vet man følgende: Først og fremst anordner kongregasjonen i alle detaljer hvordan den hellige eukaristi kun må oppbevares i en kirke når der er en fast ansatt mann som kustode — samt at en prest minst to ganger ukentlig skal celebrere messe i den. Disse bestemmelser gjelder overalt og forplikter under streng straff.

Den hl. Stol kan dispensere og tillate Sakramentets opbevaring selv om der engang imellem kun leses messe en gang ukentlig. Derimot kan der aldri dispenseres fra fordringen om en fast ansatt kustode.

Meget utførlige forskrifter gis for den måte hvorpå Sakramentet oppbevares, for Tabernaklets innretning og for nøklens opbevaring. Tabernaklet skal ikke alene være solid, men skal også alltid bevoktes og vokteren skal som regel alltid være en prest. Imidlertid kan det også være en legmann, men en prest skal alltid være ansvarlig for nøklen. Den person som skal bevokte Tabernaklet skal alltid bo i kirkens nærhet og i vid utstrekning våke over at Tabernaklet ikke beskadiges eller brytes op. Med biskopens tillatelse kan det Allerhelligste også op-

bevares i sakristiet når alle sikkerhetsforanstaltninger treffes.

Eukaristien må ikke opbevares i så kostbare kar at de kan vekke tyvers begjærighet. Det samme gjelder billedene i kirken, som ikke må smykkes med edle stener eller metaller.

Dag og natt skal Tabernaklet voktes og dets dører må aldri stå åpne — heller ikke når kommunionen utdeles. Denne bestemmelse er især viktig for litt avsides liggende altre.

For kapeller i klostre og privathuser gjelder særlige bestemmelser.

Skjer det et sakrlegisk tyveri i en kirke er biskoppen forpliktet til å innlede de skarpeste undersøkelser mot sognepresten eller mot den som overopsynet er betrodd. Resultatene skal innberettes til sakramentskongregasjonen, som studerer aktene og bestemmer straffen.

Opdages det at sakramentet ikke blir tilfredsstillende opbevart inndras tillatelsen til å ha det, da det «er bedre at noen katolikker ikke kan tilbe enn at det Allerhelligste vanæres».

Det 25. Olsokstevne på Sætersgård

Ifølge «Fjell-Ljom» for 3. august holdt journalist Jean Pierre Sønnichsen fra Ski under Olsokstevnet på Sætersgård, som tillike var et jubileumsstevne, følgende tale:

Når vi idag møtes til Olsokgilde her på Sætersgård og derved vil minnes Olav den hellige, hans gjerning og hans død i slaget på Stiklestad, er det også naturlig at dette først og fremst må bli et møte mellom oss og fedrene våre som har levet og stridt for oss. Vi vet at Olsokdagen tidligere var en stor høitidsdag — og Olsok begynner nu mer og mer å komme med blandt våre store festdager igjen.

Over hele vårt land blusser atter Olsokbålene. Alle vil vi feire kristenkongen — folkekongen Olav den hellige — den mest navngjetne og sagnomspunne fra vår sagatid.

Norges kristning og vårt folks samling — kanskje et av de vanskeligste folkene på jorden å samle — har sin store og dype sammenheng med Olav den helliges kongsgjerning og hans offerdød.

Vi vet alle at han satte livet inn og mistet det. Men vi vet også at han derved vant tifold igjen.

Vi feirer Olsok i minne om dette og i takknemlighet for dette. Vi kan sammenligne kong Olav som tjeneren der fulgte sin mester.

Her på Sætersgård feires dagen i år som et 25 års minne. Den gamle hytteklokken som ringte over Tolga smelteverk i over 200 år, ringer i år over et jubileum av de sjeldne. Ingen gård — ingen bygd — kan fremvise noe lignende ved år etter år i 25 år å ha feiret Olsok.

På dette tunet — på denne typiske eldgamle Østerdalsgården med de idylliske omgivelsene, den vakre hjertelunden — gravstedet — museet med samlingene

som er store blade av Nord-Østerdals kulturhistorie har mangen kjent og fremtredende person møtt frem og i ord sang og toner spredt åndens tankefrø over Østerdalene Olsokdagen.

Allerede i 1890 talte vår store dikter Bjørnstjerne Bjørnson her. Det blev et stort folkemøte, og dette blev begynnelsen til de mange møtene og stevnene som siden i årenes løp har vært holdt her på Sætersgård — og frem til Olsokstevnene hvor man som talere bl. a. har hatt statsminister Otto B. Halvorsen, stortingspresident Hambro, stortingsmann, fabrikkeier Joh. H. Andresen, stortingsmann, lektor Bakke, Tollef Kilde, sorenskriver Richter, statsråd Quisling, Bjørn frå landet, skuespiller Stormoen, fylkesmann Nordanger, overlærer Kirkehusmo, Torkell Løvland og sogneprestene Klute og Heiberg-Gjerstad, redaktør Johannes Knudsen og overrettssakfører Ivar Moen.

Olavsdagen er gjenreist som en følge av vår stigende sans for fortiden og de nasjonale. Vi nutidens mennesker som jo ofte betegnes som hastverksmennesker, må nu stanse op et øieblikk i jaget fremover og bla litt tilbake i vår historie denne julkvelden. Og vi kan intet høveligere sted tenke oss å feire Olsok enn her på Sætersgård, hvor vi står på gammel kulturgrunn med levende minnesmerker over fedrenes liv i dalen. Her føler man båndet mellom fortid og nutid, og det er en stor ting dette at man ikke i fremskrittet mister båndet med vårt gamle nasjonale grunnlag.

Fredrik Endresen in memoriam.

På kort tid har St. Pauls menighet i Bergen mistet to av sine trofaste medlemmer. For nogen uker siden den høit skattede fransklærerinne frk. Elisabeth Sandal, en trofast ildsjel som levet og døde i innerlig takknemlighet mot sin Kirke og sin tro, og nu nylig den ikke mindre trofaste og stillfarende Fredrik Endresen, stereotopør ved «Morgenavisen» i Bergen.

Fredrik Endresen var den eldste i en stor søskenflokk, som i sitt hjem lærte både arbeidets slit og arbeidets adel, pliktopfyllelse og opofrende næstekjærlighet. Det var en verdifull arv dette, som de prektige foreldre gav sine barn med i livet, sammen med en innerlig fromhet, hengivenhet og kjærlighet til vår hellige Kirke. Og den kristne kjærlighet og offervilje, som søskenene Endresen så praktisert i sitt hjem, den har de hver på sin plass i livet trofast etterlevet. Derfor blev ikke bare den avdøde, men hele søskenflokket avholdt og aktet på arbeidsplassen og i menigheten. Hvor mange venner de eier i og utenfor St. Pauls menighet, og med hvor megen hoiaktelse de omfattes av alle som kom i berøring med dem, det fikk familien Endresen se et bevis på da avdødes mor, fru Berta Endresen, for kort tid siden feiret sin 80 års fødselsdag.

Men døden kastet allerede sin tunge skygge inn

over festen, og nu har den gamle trofaste mor måtte følge sin arbeidssomme og opofrende sønn til det siste hvilested. Med innerlig medfølelse over tapet sender vi varme tanker til fru Endresen og hennes barn med innerlige bønner for den kjære avdøde sønns og brors sjelefred. Måtte hans trofaste arbeidsliv, hans stillfarende opofrende sinnelag bli lønnet med herlighetens lys. Han hvile i fred!

Alf Høgh.

I «Morgenavisen», Bergen for 11/8 skrives:

«En av «Morgenavisen»s mest trofaste og påliteligste folk i den tekniske avdeling, stereotopør Fredr. Endresen er avgått ved døden, bare 53½ år gammel.

Stereotopør Endresen er født i Bergen, og var først ansatt i «Annonce-Tidende» i noen år, inntil han for nesten 20 år siden gikk over til «Morgenavisen», hvor han siden har vært.

Endresen hørte til de stille i landet. Traust og rolig levet han sitt liv, passet sitt arbeide og stelte med de sysler som han interesserte sig for. Han var en sjelden mann i arbeidet, dyktig, pålitelig og lojal. En god kamerat og i det hele en mann som det bare var en glede å ha med å gjøre.

I «Morgenavisen» etterlater han sig det aller beste minne, og vil bli savnet av oss alle.»

Begravelsen

Senere — 15/8 — skriver samme blad om begravelsen:

«Stereotopør Fredrik Endresen blev begravet lørdag fra den katolske kirke under stor deltagelse. I kirken holdt monsignore Snoeys en vakker tale hvorefter båren blev ført til Solheims begravelses-plass. Båren blev båret ut av kirken av typografer i Morgenavisen og ført til begravelses-plassen på Solheim. På båren blev nedlagt to kranser, en fra Morgenavisens Trykkeriklubb med en takk fra kolleger og en fra A.s Morgenavisen med takk for godt arbeide og interesse for bedriften gjennom mange år.»

Og til slutt vil vi citere hvad avdødes sogneprest, mgr. Snoeys, skrev da han sendte oss disse utklipp av Bergensbladet: «Fr. Endresens liv var et eksempel og hans skjønne død en preken for alle.»

Fru Mimmi Carelius.

Vår avholdte og aktede trosfelle, disponent H. Carelius, har hatt den store sorg å miste sin hustru, fru Mimmi Carelius, som efter lengre tids sykdom er avgått ved døden 70 år gammel. Fru Carelius var en elskelig dame, en god og pliktopfyllende hustru og husmor og en opofrende og eksemplarisk mor. I det vakre og gjestfrie hjem med den store vennekrets vil fru Carelius blide smil og elskelige personlighet bli savnet, og mange kjærlige tanker går i

disse dager til hennes mann og hele familien — et gjenklang av den kjærlighet som fra dette hjem og dets medlemmer alltid stråler ut mot alle i dets nærhet.

Vi lyser fred over fru Carelius' minne og forener våre bønner med hennes manns og døtres.

Professor Carl Polaczek.

I «Aftenposten» for 11. august skriver torvdirektør Sverre Gann følgende vakre minneord:

Professor Carl Polaczek var ikke født i Norge, men i Böhmen. Hit kom han i 1875.

Det var en del interesserte handelsfolk i Oslo som vilde rette på det uheldige forhold at Norge og da særlig landets hovedstad ikke hadde en læreanstalt for vordende handelsmenn, på et europeisk nivå, slik at handelsstanden måtte komme på et høiere dannelsesstrin såvel alment som teoretisk-faglig.

Den teoretisk-faglige side ved det handelsgymnasium som blev besluttet opprettet i hovedstaden, var det ingen nordmann som dengang stod rustet til å ta sig av. Derfor blev den unge utlending professor Carl Polaczek kallet.

Han har fremfor nogen annen æren for at Handelsgymnasiet fra første øieblikk blev en førsteklasses skole i handelsfag. Skolen startet med engang på et internasjonalt nivå, og med utrettelig flid og omsorg arbeidet han i alle år for at ikke bare dette nivå skulde holdes, men at Handelsgymnasiet holdt tritt med utviklingen ute i verden, en utvikling som han hadde sjeldne forutsetninger for å følge med i.

Polaczek blev norsk borger og han blev direktør for skolen i 1897, og arbeidet med sin store energi og innsikt på skolens fremgang helt til han falt for aldersgrensen og forlot den i 1920.

Polaczek blev ikke bare norsk borger, han blev nordmann. Han evnet å se de særkrav som måtte stilles til et handelsgymnasium med Norges utpregede og sterkt avgrensede næringsinteresser, og han drog omsorg for at skolen arbeidet på et internasjonalt nivå efter et norsk program. Lærestoffet fikk ikke bare det nødvendige generelle tilsnitt, det fikk norsk innhold, norsk stoff — slik at elevene kunde fatte interesse for de ellers tørre teoretiske handelsfag.

Polaczek var en ualmindelig vel begavet administrator og en samvittighetsfull og utrettelig pedagog. Han var streng, og han holdt disiplin. Det stod respekt av «Dirken». Når han plaserte sig i oppgangen fem minutter før åtte om morgenen, var de ikke høie i hatten som kom senere, for ikke å snakke om dem som kom for sent. «Min venn», sa han da, «De får lære å stå op. Kom imorgen klokken syv». Denne disiplin var et ledd i Polaczeks arbeide for å gjøre de unge elever dyktige for det praktiske liv. De skulde venne sig til orden og punktighet, og fremfor

alt skulde de lære å arbeide. «Livet er arbeide», sa han. Og det er hans uvisnelige fortjeneste, at Handelsgymnasiet lærer sine elever å arbeide, slik at de ikke kommer motløse til arbeidsmengden i det virkelige og krevende liv.

Han var streng — mot oss som mot sig selv, men for vår egen skyld. Hjertelaget var i orden og humøret med. Hans hjelpsomhet mot skolens elever var næsten uten grenser, og det er ikke mange skoleledere som både i sitt virke og etter sin avgang har kunnet glede sig ved en hengivenhet og kjærlighet som den han blev til del. De vidnesbyrd han mottok om takknemlighet hos elever var utallige og gledet den gamle herre som om han var en ung gutt.

Professor Carl Polaczek har gjort en stor gjerning for handelsundervisningen i vårt land og i vår by. Han har gjort norsk næringsliv og dermed sitt annet fedreland, Norge, uforlignelige tjenester. Heder og ære over hans minne!

Begravelsen

foregikk lørdag 13. aug. fra St. Olavskirken til Vår Frelses gravlund. Et stort og representativt følge hadde samlet sig for å vise den avdøde den siste ære — marsjaller var grosserer Morten Müller og aksjemegler Axel Andersen. I koret var hs. høiarverdighet biskopen og en del prester til stede — den utmerkede sang blev ledet av dominikanerpater Vanneufville og franciskanerpater sogneprest Notenboom.

Kisten som var plasert i kordøren, var dekket av det sorte fløielsteppes, og rundt om såes kranser bl. a. fra Storebrand og Idun, Cappelens forlag. Fra avdødes eldste elev, konsul T. E. Salvesen i Edinburg såes en vakker krans i hvite liljer og nelliker. Ellers var kirken dekorert med palmer og levende lys.

Rekvieemessen celebrertes av pastor Bergwitz som holdt en vakker og manende tale over den gamle Simons ord: «Herre, la nu din tjener fare bort i fred etter ditt ord, for mine øine har sett din frelse!» Et langt livs mange sorger hadde lært professor Polaczek å forstå gleden og å forstå at lykken lå ikke i de opfylte ønsker men i de opfylte plikter. Å be for hans sjel var den siste kjærlighetsgjerning vi kunde vise ham. Det var en lang arbeidsdag som nu var slutt, men når den er endt spørres det ikke om hvor rik den var på dager og timer, men om dens resultater. Polaczeks liv var rikt på resultater og idag skulde lyde en takk for de tjenester han hadde ydet vårt land, som blev hans fedreland også. Han var vårt land, men først og fremst vår Kirke en god sønn.

I prosesjon gikk følget til Vår Frelses gravlund hvor det ved graven stod en æresvakt med Oslo Handelsgymnasiums florombundne banner. Etter at sognepresten hadde forrettet, nedla torvdirektør Gann en krans fra Oslo Handelsgymnasium, og omtalte hvilken stor innsats avdøde hadde gjort i livet, ikke minst for norsk handelsvirksomhet. Han har risset sitt navn inn i historien og vil bli stående der som et lys for fremtiden. Torvdirektøren bragte

den siste hilsen og takk fra Oslo Handelsgymnasium, Oslo by, og fra hele Norge.

Fra Oslo Handelsgymnasiums lærerforening blev der nedlagt en krans av overlærer Wang, som takket avdøde for hvad han hadde vært for lærerpersonalet gjennom årene. Avdøde satte store krav til lærerne, men mest til sig selv, derfor blev han også respektert og elsket. Videre blev det nedlagt kranser fra handelsgymnasiastene fra 1913 ved Gunnar Reis, fra den tyske legasjon ved overinspektør, dr. Josef Müller, og fra Den merkantile Forening ved general-konsul Eitrem.

7 kikkerten -

Det er kan hende ikke så meget å undres over at pressen her i Oslo har bragt bilder og referater av den festlighet, som 15. august fant sted i Sør-Audnedal da Gustav Vigelands gave til denne sin hjembygd: en statue av presten og billedstormeren Peder Clausson blev avduket. Etter «Aftenposten» er monumentet 5 m. høit, hvorav selve statuen utgjør de 2½ m. og står på en sokkel av granitt. Den viser efter samme referat «Peder Clausson som i hellig vrede kaster et avgudsbilled i elven».

Nu er det riktignok dertil å bemerke at Peder Claussons vrede hadde som mål sin sognekirkes prektige helgenbilleder og at den statue han holder over sitt hode parat til å kaste ut, for all del meget vel kan forestille St. Olav, som vi priser i vår fedrelandssang fordi «på det landet Olav malte — korset med sitt blod» — hvis minne denne Olsok som alle andre år er blitt feiret overalt i bygd og by og hvis billeder det nu med pietet vernes om. Vi kan således henvise til riksantikvar Harry Fetts avhandling med de herlige illustrasjoner om «Det norske Olavs-billed», utgitt i det norske videnskapskaps forhandlinger, bind III. Det må glede videnskapskapskapet samt våre kunstinteresserte organisasjoner for ikke å tale om våre mæcener og private kunstelskere å se, at man nu reiser monumenter for dem, som i blind fanatisme, manglende estetisk sans og særlig: manglende respekt for andres overbevisning har ødelagt store kunst- og kulturverdier, selv om det naturligvis er skjedd i subjektiv god tro. Men festligheten i Sør-Audnedal er selvfølgelig et tidsfenomen, et utslag avpasset efter våre forhold av den samme mentalitet, som nu på andre breddegrader og under andre forhold, men i like stor fanatisme, ødelegger Spanias katedraler og kunstverker, som den før skjøt Reims domkirke i grus og sprengte Parthenon i luften. For så vidt forståelig og undskyldelig!

Men vanskelig å forstå er det at det er vår største nulevende kunstner Gustav Vigeland, som foreviger ødeleggelsens vederstyggelighet! Vi kan i hvert fall ikke fatte at nettop han har kunnet bli inspirert av denne side hos den selvfølgelig gjennomærkelige og overbevisningstro Peder Clausson, der sikkert har utrettet meget godt — vi kan ikke passe dette inn i det inntrykk vi fra før av har fått av den personlighet, som i sitt

storverk på Frogner synger livets, det skapende og positives pris på så undear en måte!

Imidlertid — statuen står nu i den vakre bygd som en stadig påminnelse om at iallfall ikke vi nordmenn mer har moralsk lov til å beklage og forarges over at kulturelle verdier går tapt og religiøse verdier forhånes ute i verden. Vi er iallfall et skritt videre herhjemme: våre kunstnere forherliger lignende tap og hugger forhånelsen i sten!

- og derute

En tysk biskops lidelsesvei. Overhyrden i Rottenburg, mgr. dr. Sproll holdt i vår sig fjernt fra riksdagsvalgene, hvad han ifølge forfatningen har rett til. Han forklarte enn videre sin holdning med samvittighetsgrunner da han som biskop ikke kunde stemme på en liste som bar navn på utpregede kirkefiender. Imidlertid tok den nazistiske pøbel i Rottenburg derav anledning til å storme hans bolig, hvorved dens tunge port blev slått inn ved hjelp av bjelker. Da biskopen ikke selv var tilstede gjennemprykte de en del av hans betjening som måtte søke lægehjelp. Biskopen var reist til Freiburg hvor han tok opphold hos erkebiskop dr. Gröber. Samtidig utstedte myndighetene en hatefull proklamasjon imot ham og truet ham og hans likesinnede med landsforvisning, hvis han oprettholdt sin mening. Biskopen lot sig dog ikke skremme, men vendte tilbake til Würtemberg hvor han for ribbensbrudd måtte innlegges på Maria-hospitalet i Stuttgart. Nu var gode råd dyre for nazistene der ikke syntes at de kunde sende biskopen som en annen forbryter over landegrensen. De truet først med å lukke hospitalet hvis biskopen forblev der, og for ikke å skaffe det ubehageligheter forlot han det, og har siden levet som flyktning på bortgjemte steder innenfor sitt bispedømme. I mange menigheter er der blitt avholdt bededager for biskopens tilbakekomst, men gudstjenestene disse dager blir nesten alltid forstyrret av makthaverne.

Forbud mot jødiske læger og katolske sykepleiersker. Det har vakt sterk misnøie i ansvarsbevisste lægekretser, at det er blitt utstedt forbud mot at jødiske læger praktiserer da der i forveien er lægenød i Tyskland. Likeså stor er forbitrelsen over at ordenssøstre ikke mer må anvendes som sykepleiersker. Henved 38 000 pleiersker er derved sjaltet ut.

Eksemplarisk støtte av den katolske presse er ydet av katolikker i Genf. For å holde sitt katolske dagblad såvel teknisk som redaksjonelt på høide med tiden avholdes hvert år en innsamling blandt bladets venner som innbringer stadig større og større beløp.

Karmel i Lisieux 100år. I meget nær fremtid kan Terese av Jesubarnets kloster, Karmel i Lisieux, feire sin 100 års dag.

Fra Valencia. De rødes forsøk på å undsette Valencia er mislykket. Deres angrep på Ebrofronten har bragt dem et nytt, blodigt nederlag og et tap av over 30 tusen mann. Det sannsynlige er, at den nasjonale fremrykning mot Valencia nu straks fortsetter, og det kan da være av interesse å se litt på Valencia-provinsens betydning.

Navnet bringer tankene inn på sydfrukt og blomster, og betegnelsen «Europas have» er ingen overdrivelse. Valencia er uten sammenligning Spanias mest fruktbare landsdel, hvor ingen jordflekk ligger ubenyttet, og hvor den utstrakte anvendelse av kunstig vanning muliggjør 3 innhøstninger om året.

Den valencienske landbefolkning har hovedsakelig lagt sig efter dyrkning av frukt, grønnsaker, ris og vin. De almindelige kornsorter vises derimot liten oppmerksomhet, og kvegbestanden er også ubetydelig i forhold til folkemengden. I den 10977 kvadratkilometer store provins, som ernærer 1 042 000 innbyggere — 95 pr. kvkm. — (hvorav byen Valencia teller 320 000 inbyggere i normale tider), avles således bare 45 000 ton hvete, 12 tusen ton rug samt 20 000 av mais. Rishøsten kommer derimot i provinsen op i det svære kvantum av 196 tusen ton. Av olje utvinnes til lokalt konsum omtrent ti tusen ton. Provinsens vinhøst utgjør 963 tusen hektoliter. Valencias spesialitet er imidlertid fruktavlen, baseret på dets verdenskjente appelsiner, hvis verdi alene kommer op i 114 millioner om året. Den samlede avkastning av provinsens jordbruk ansettes til 419 millioner pesetas.

Den almindelige velstand som jordbrukets sterke oppblomstring medfører, har bidradd til å gjøre Valencia-provinsen til en betydelig industriell faktor, spesielt i møbelindustrien, kemisk- og tekstil industri samt skibsbygning. De valencienske havne driver dessuten et utstrakt havfiske.

Valenciaprovinsen er under de nuværende omstendigheter ikke bare det sydlige røde Spanias spiskammer, men også grunnlaget for republikkens eksport. Selv om det kan høres vanvittig ut er det nemlig allikevel faktum, at tross folk i det røde Spania sulter, eksporteres der landbruksprodukter fra Valenciaprovinsen for å skaffe utenlandsk valuta for kjøp av krigsmateriell.

Det er denne rike, veldyrkede provins, frukten av generasjoners flittige og omsorgsfulle arbeide, som nu står foran ødeleggelsen. De nasjonale tropper står ferdige til å begynne angrepet, hvis resultat er gitt på forhånd. Dessverre ser det ut til, at den røde regjering, tross de uavbrutte nederlag og det absolutte håpløse i fortsettelsen av motstanden, også akter å ofre Valenciaprovinsen. Den vil ikke anerkjenne sig overvunnet, og derfor skal Spanias — for ikke å si Europas — fruktbarste og mest veldyrkede land legges øde.

Ferming av 525 konvertitter. I Brooklyn i New York blev forleden 525 konvertitter fermet samtidig — en enestående begivenhet i U. S. A.'s kirkehistorie. Flere biskopper var tilstede og Gregoriusridderne dannet æresvakt. Festprekenen blev holdt av biskop dr. Hunt, som er den eneste konvertitt innenfor det amerikanske hieraki.

Redaktør: E. Dithmer-Vanberg.

Thronsen & Co.s Boktrykkeri, St. Olavsgt. 24 - Oslo.